

LAVO Antila Tuomo

25.08.2005

Eduskunta
Suuri valiokunta

Viite

Asia

EU; komission vihreä kirja sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa

U/E-tunnus:

EUTORI-numero: EU/2005/0804

Ohessa lähetetään perustuslain 97§:n mukaisesti selvitys otsikossa mainitusta komission vihreästä kirjasta.

Ylijohtaja

Pekka Nurmi

Lainsäädäntöneuvos

Tuomo Antila

EUTORI/Eurodoc nro:

EU/2005/0804

U-tunnus / E-tunnus:

Käsittelyvaihe ja käsittelyn tarkoitus:

Asiakirjat:

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely:

Käsittelijä(t):

Oikeusministeriö, Tuomo Antila, p. 1606 7716

Valtioneuvoston alustava kanta:

Valtioneuvosto ei pidä erityisen tarpeellisenä sitä, että avioeroasioissa sovellettavasta lainsäädännöstä annettaisiin yhteisölainsäädäntöä. Ongelmat, joita aiheutuu lainvalintasääntöjen eroavaisuuksista eri jäsenvaltioissa, ovat ainakin toistaiseksi olleet suhteellisen vähäisiä. Lainvalintasääntöjen yhdenmukaistaminen saattaisi aiheuttaa uudenlaisia ongelmia johtuen siitä, että avioeron saamisen edellytykset on useissa EU:n jäsenvaltioissa säädetty selvästi tiukemmiksi kuin Suomen lain mukaan.

Valtioneuvosto suhtautuu alustavasti myönteisesti siihen, että tuomioistuimen toimivaltaa avioeroasioissa koskevaa yhteisösääntelyä tarkistettaisiin siten, että puolisoilla olisi rajoitettu mahdollisuus sopia, minkä jäsenvaltion tuomioistuimessa avioeroasia käsitellään.

Valtioneuvosto ei vielä ole muodostanut yksityiskohtaista kantaansa vihreän kirjan sisältämiin yksittäisiin kysymyksiin. Kannanmuodostuksen valmistelu on käynnissä oikeusministeriössä.

Pääasiallinen sisältö:

Vihreän kirjan tarkoituksena on käynnistää laaja kuulemismenettely sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa.

Nykytila ja sen ongelmat

Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 (ns. Bryssel IIa –asetus) sisältää säännökset muun muassa siitä, minkä jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia avioeroasiassa. Sen sijaan yhteisössä ei ole säännöksiä siitä, minkä jäsenvaltion lakia avioeroasiassa sovelletaan. Sovellettava laki määräytyy siten kunkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan.

Vihreässä kirjassa esitetään, että lainvalintaa koskevan yhteisölainsäädännön puuttuminen voi aiheuttaa ongelmia kansainvälisissä avioerotilanteissa. Koska

kansallisissa lainvalintasäännöissä on eroavaisuuksia, on usein vaikea ennakoida, minkä valtion lakia tietyssä tapauksessa sovelletaan. Lisäksi ongelmana pidetään sitä, että osapuolilla ei ole riittävää itsenäisyyttä ja että tulokset eivät ehkä vastaa kansalaisten oikeutettuja odotuksia. Vihreässä kirjassa viitataan myös yhteisön ulkopuolisessa maassa asuvien yhteisön kansalaisten mahdollisesti kohtaamiin vaikeuksiin. Edelleen esitetään, että yhteisölainsäädännön puuttumisesta seuraa vaara siitä, että puoliset kilpailevat siitä, kumpi ehtii hakea avioeroa ensiksi.

Ratkaisuehdotukset

Esitettyjen ongelmien ratkaisemiseksi vihreässä kirjassa tarkastellaan useita vaihtoehtoisia etenemistapoja. Yhtenä ratkaisuvaihtoehtona pidetään lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamista yhteisten liittymäperusteiden mukaan. Lisäksi esitetään, että aviopuolisoille voitaisiin kenties sallia rajoitettu mahdollisuus itse valita avioeroasiaan sovellettava lainsäädäntö.

Vaihtoehtona lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamiselle vihreässä kirjassa tarkastellaan myös Bryssel IIa –asetuksessa lueteltujen toimivaltaperusteiden tarkistamista. Tältäkin osalta tuodaan esille mahdollisuus puolisoiden valinnanvapauden lisäämiseen eli se, että puolisoille voitaisiin antaa mahdollisuus tietyissä rajoissa sopia, mikä olisi toimivaltainen tuomioistuin avioeroasiassa. Lisäksi tarkastellaan vaihtoehtoa, jonka mukaan avioeroasia olisi poikkeustapauksissa mahdollista siirtää toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen.

Lopuksi vihreässä kirjassa todetaan, että ongelmien ratkaisemiseksi voidaan harkita myös edellä kuvattujen erilaisten ratkaisujen yhdistämistä.

Kansallinen käsittely:

Oikeusministeriö on varannut Helsingin käräjäoikeudelle, Kansainvälisen talousoikeuden instituutille, Suomen Asianajajaliitolle ja Suomi-Seura ry:lle tilaisuuden esittää näkemyksensä vihreässä kirjassa esitetyistä kysymyksistä.

Eduskuntakäsittely:

Kansallinen lainsäädäntö:

Avioliittolaki (234/1929) 119 ja 120 §

Taloudelliset vaikutukset:

Muut mahdolliset asiaan vaikuttavat tekijät:

Asiasanat	siviilioikeus,avioliitto
Hoitaa	OM
Tiedoksi	EUE,STM,UM,VNEUS

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 14.3.2005
KOM(2005) 82 lopullinen

VIHREÄ KIRJA

sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa

(komission esittämä)

{SEC(2005) 331}

VIHREÄ KIRJA

sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa

Tämän vihreän kirjan tarkoituksena on käynnistää laaja kuulemismenettely sovellettavasta lainsäädännöstä ja tuomioistuimen toimivallasta avioliittoasioissa. Vihreässä kirjassa kuvataan nykytilanteesta mahdollisesti syntyviä ongelmia ja ehdotetaan joitakin mahdollisia ratkaisuja. Liitteenä olevasta komission valmisteluasiakirjasta saa tietoa jäsenvaltioiden avioeroasioissa soveltamista aineellisista, menettely- ja lainvalintasäännöistä.

Komissio pyytää asianomaisia lähettämään huomautuksensa ennen 30. syyskuuta 2005 seuraavaan osoitteeseen:

Euroopan komissio
Oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden pääosasto
Yksikkö C1 – Yksityisoikeus
B-1049 Bryssel
Faksi: (32-2) 299 64 57
S-posti: jls-coop-jud-civil@cec.eu.int

Asianomaisten on erityisesti ilmoitettava, jos he eivät halua huomioitaan julkaistavan komission verkkosivuilla.

Komissio aikoo järjestää asiaa käsittelevän julkisen kuulemisen. Kaikille vastanneille lähetetään kutsu tilaisuuteen.

1. TAUSTA

Tätä nykyä yhteisössä ei ole säännöksiä avioerotilanteissa sovellettavasta lainsäädännöstä. Neuvoston asetus (EY) N:o 1347/2000¹ ('Bryssel II -asetus') sisältää sääntöjä tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden tunnustamisesta avioliittoasioissa, mutta se ei sisällä sääntöjä sovellettavasta lainsäädännöstä. Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003² ('uusi Bryssel II -asetus') korvaa Bryssel II -asetuksen 1. maaliskuuta 2005 alkaen, mutta sen voimaantulo ei tuo muutoksia tässä suhteessa, sillä vanhan Bryssel II -asetuksen avioliittoasioita koskevat säännöt on sisällytetty uuteen asetukseen lähes sellaisinaan.

Wienissä vuonna 1998 pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa korostettiin, että yhteisen oikeudellisen alueen tavoitteena on yksinkertaistaa Euroopan kansalaisten elämää varsinkin heidän jokapäiväiseen elämäänsä vaikuttavissa asioissa, kuten avioerotilanteissa.³ Marraskuussa 2004 pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa komissiota pyydettiin

¹ Neuvoston asetus (EY) N:o 1347/2000, annettu 29 päivänä toukokuuta 2000, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevista asioista (EYVL L 160, 30.6.2000, s. 19).

² Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003, annettu 27 päivänä marraskuuta 2003, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta (EUVL L 338, 23.12.2003, s. 1).

³ EYVL C 19, 23.1.1999, s. 1.

esittämään vuonna 2005 vihreä kirja avioeroasioissa sovellettavista lainvalintasäännöistä ('Rooma III').⁴

Kansalaisten lisääntynyt liikkuvuus Euroopan unionissa on johtanut yhä useampiin kansainvälisiin avioliittoihin, joissa puoliset ovat eri maiden kansalaisia, asuvat eri jäsenvaltioissa tai asuvat jäsenvaltiossa, jonka kansalaisia he eivät ole. Jos tällainen kansainvälinen aviopari päättää erota, on ehkä mahdollista vedota useisiin lainsäädäntöihin. Sovellettavaa lainsäädäntöä koskevien sääntöjen eli niin sanottujen lainvalintasääntöjen avulla on tarkoitus päättää, mitä lainsäädäntöä sovelletaan. Kun otetaan huomioon avioerojen suuri määrä Euroopan unionissa, avioeroasioissa sovellettava lainsäädäntö ja kansainvälinen oikeudellinen toimivalta vaikuttavat moniin kansalaisiin. Esimerkiksi saksalaisten tuomioistuinten vuosittain julistamista avioeroista noin 15 prosenttia koskee eri kansalaisuuksia olevia aviopareja (noin 30 000 avioparia).⁵

2. NYKYTILANTEEN PUUTTEET

Avioeroa hakevaan kansainväliseen aviopariin sovelletaan uuden Bryssel II -asetuksen toimivaltasääntöjä, joiden nojalla puoliset voivat valita useista vaihtoehtoisista toimivaltaperusteista (ks. liitteenä olevan valmisteluasiakirjan 3.6 kohta). Kun avioerokanne on nostettu jonkin jäsenvaltion tuomioistuimessa, sovellettavasta lainsäädännöstä päätetään kyseisen jäsenvaltion kansallisten lainvalintasääntöjen perusteella. Kansallisten lainvalintasääntöjen välillä on huomattavia eroja (ks. liitteenä olevan valmisteluasiakirjan 3.4 kohta).

Erilaisten lainvalintasääntöjen ja voimassa olevien toimivaltasääntöjen yhdistelmä voi aiheuttaa ongelmia kansainvälisissä avioerotilanteissa. Oikeusvarmuuden ja joustavuuden puutteen lisäksi nykytilanne saattaa johtaa tuloksiin, jotka eivät vastaa kansalaisten oikeutettuja odotuksia. Lisäksi jossakin yhteisön ulkopuolisessa maassa asuvilla yhteisön kansalaisilla saattaa olla vaikeuksia löytää toimivaltainen avioerotuomioistuin ja saada yhteisön ulkopuolisen maan tuomioistuimen tekemä avioeropäätös tunnustetuksi kummankin aviopuolison kotijäsenvaltiossa. Lisäksi nykytilanteessa on vaarana kilpailu siitä, kumpi ehtii esittämään kanteen ensimmäisenä.

2.1. Oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden puute

Koska kansallisissa lainvalintasäännöissä on avioeroasioissa eroavaisuuksia ja säännöt ovat monimuotoisia, on usein vaikea ennakoida, minkä maan lakia tietyssä tapauksessa sovelletaan. Tämä pätee varsinkin sellaisissa perhetilanteissa, joissa puolisoilla ei ole yhteistä asuinpaikkaa tai kansalaisuutta, mutta sama ongelma saattaa syntyä, jos samaa kansalaisuutta olevat puoliset muuttavat erilleen ja eri jäsenvaltioihin.

⁴ Haagin ohjelma: Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden lujittaminen Euroopan unionissa, Eurooppa-neuvosto hyväksynyt 4.–5. marraskuuta 2004.

⁵ Lähde: Statistisches Bundesamt. Deutschland.

Esimerkki 1: Portugalilais-italialainen aviopari, joka asuu eri jäsenvaltioissa

Portugalilainen mies ja italialainen nainen solmivat avioliiton Italiassa. Aviomies palaa heti häiden jälkeen Portugaliin ammatillisista syistä ja vaimo jää Italiaan. Kahden vuoden kuluttua pari päättää erota. Aviopuolisot voivat uuden Bryssel II -asetuksen nojalla hakea avioeroa joko Italiassa tai Portugalissa. Kyseisten jäsenvaltioiden tuomioistuimet soveltavat ensisijaisesti sen maan lainsäädäntöä, jonka kansalaisia puoliset ovat. Koska tässä tapauksessa aviopuolisot ovat eri maiden kansalaisia, Italian tuomioistuimet soveltaisivat sen maan lainsäädäntöä, johon ”avioliitto on ollut läheisimmin sidoksissa”. Portugalin tuomioistuimet soveltaisivat sen sijaan sen maan lainsäädäntöä, jossa puolisoitten yhteinen asuinpaikka on ollut, tai, jollei tämä ole mahdollista, sen maan lainsäädäntöä, johon puolisoilla on ”läheisin yhteys”. Puolisoiden on vaikea ennakoida, mitä lakia heidän tilanteessaan sovelletaan.

2.2. Osapuolilla ei ole riittävää itsenäisyyttä

Kansalliset lainvalintasäännöt mahdollistavat periaatteessa kussakin tilanteessa vain yhden ratkaisun eli sovelletaan joko sen maan lainsäädäntöä, jonka kansalaisia puoliset ovat, tai tuomioistuinvaltion lainsäädäntöä (”*lex fori*”). Tietyissä tapauksissa tämä ei ehkä ole riittävän joustavaa. Huomiotta jää esimerkiksi se, että kansalaiset saattavat tuntea läheistä yhteenkuuluvuutta johonkin jäsenvaltioon vaikka he eivät olisikaan sen kansalaisia. Jos osapuolille annettaisiin tiettyä itsenäisyyttä sovellettavan lainsäädännön valinnassa, säännöistä saattaisi tulla joustavampia ja aviopuolisoiden kannalta oikeusvarmuus ja ennakoitavuus saattaisivat lisääntyä.

Esimerkki 2: Saksassa asuva italialainen aviopari

Kansalaisuudeltaan italialainen aviopari on asunut Münchenissä kaksikymmentä vuotta ja tuntee itsensä täysin integroituneeksi saksalaiseen yhteiskuntaan. Kun lapset muuttavat pois kotoa, pariskunta päättää erota yhteisellä päätöksellä. He haluaisivat hakea eroa Saksan lainsäädännön nojalla, sillä he tuntevat sen itselleen läheisimmäksi. Tämän lisäksi Saksan lainsäädäntö edellyttää vain vuoden asumuseroa, jos eroa haetaan yhteisellä päätöksellä, kun taas Italian lainsäädäntö edellyttää kolmen vuoden asumuseroa. Uuden Bryssel II -asetuksen nojalla puoliset voivat hakea avioeroa joko Saksassa tai Italiassa. Koska Saksan ja Italian lainvalintasäännöt perustuvat ensisijaisesti aviopuolisoiden yhteiseen kansalaisuuteen, molempien maiden tuomioistuimet soveltavat kuitenkin Italian avioerolakia.

2.3. Tulokset eivät ehkä vastaa kansalaisten oikeutettuja odotuksia

Kansalaiset käyttävät yhä enenevässä määrin hyväkseen sisämarkkinoiden tarjoamia mahdollisuuksia ja muuttavat johonkin toiseen jäsenvaltioon ammatillisista syistä. He tulevat tuskin ottaneeksi huomioon, että edellytykset saada avioero saattavat muuttua huomattavasti toiseen maahan muuton vuoksi. Näin saattaa esimerkiksi käydä, jos eri kansalaisuuksia olevat aviopuolisot muuttavat jäsenvaltioon, jonka kansalaisia he eivät ole. Uuden Bryssel II -asetuksen mukaan aviopuolisot eivät voi hakea avioeroa jäsenvaltiossa, jonka kansalainen ainoastaan toinen puolisoista on. Jos jotakin muuta liittymäperustetta ei ole, puoliset voivat havaita olevansa tilanteessa, jossa ainoa mahdollisuus on nostaa kanne asuinpaikan

tuomioistuimessa. Tulokset eivät ehkä tietyissä olosuhteissa vastaa aviopuolisoiden oikeutettuja odotuksia.

Esimerkki 3: Irlantiin muuttanut suomalais-ruotsalainen aviopari

Suomalais-ruotsalainen aviopari muuttaa Tukholmasta Dubliniin mielenkiintoisten työtarjoustensa vuoksi. Aviopuolisoiden välit kiristyvät, ja lopulta he päättävät erota. Puolisot olettavat saavansa avioeron melko helposti ja nopeasti samaan tapaan kuin Suomen tai Ruotsin lainsäädännön nojalla, sillä molemmat haluavat erota eikä heillä ole lapsia. Uuden Bryssel II -asetuksen mukaan ainoastaan Irlannin tuomioistuimilla on kuitenkin toimivalta, ja Irlannin tuomioistuimet soveltavat avioeroasioihin Irlannin lakia (*”lex fori”*) aviopuolisoiden kansalaisuudesta riippumatta. Ainoa keino varmistaa Ruotsin tai Suomen avioerolainsäädännön soveltaminen on, että jompikumpi puolisoista palaa kotijäsenvaltioonsa vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja hakee sitten avioeroa kyseisessä maassa. Kumpikaan puolisoista ei kuitenkaan voi tai halua luopua työstään ja muuttaa pois Irlannista avioeroa hakeakseen. Toisaalta he haluaisivat välttää Irlannin avioerolainsäädännön soveltamisen, sillä laki edellyttää neljän vuoden asumuseroa ennen avioeron saamista. Puolisot ovat yllättyneitä siitä, että muutto toiseen jäsenvaltioon on vaikuttanut näin paljon edellytyksiin saada avioero.

2.4. Yhteisön ulkopuolisessa maassa asuvien yhteisön kansalaisten mahdollisesti kohtaamat vaikeudet

Uuden Bryssel II -asetuksen sääntöjä tuomioiden tunnustamisesta sovelletaan kaikkiin jäsenvaltioiden tuomioistuinten tekemiin avioeropäätöksiin, mutta toimivaltasäännöt eivät kata kaikkia tilanteita. Yhteisön ulkopuolisessa maassa asuvat yhteisön kansalaiset voivat tämän vuoksi kohdata vaikeuksia. Saattaa syntyä tilanteita, joissa mitään asetuksen toimivaltaperusteita ei voida soveltaa. Tällaisissa tilanteissa jäsenvaltioiden tuomioistuimet voivat päättää soveltaa kansainvälisestä oikeudellisesta toimivallasta annettuja kansallisia sääntöjä. Koska sääntöjä ei ole yhdenmukaistettu, saattaa kuitenkin syntyä tilanteita, joissa mikään Euroopan unionin tai yhteisön ulkopuolisen maan tuomioistuin ei ole toimivaltainen myöntämään avioeroa, jos aviopuolisot ovat yhteisön eri jäsenvaltioiden kansalaisia ja asuvat yhteisön ulkopuolisessa maassa. Jos avioeropäätös tehdään yhteisön ulkopuolisessa maassa, aviopuolisoilla voi lisäksi olla suuria vaikeuksia saada päätös tunnustettua kotijäsenvaltioissaan.

Esimerkki 4: Yhteisön ulkopuolisessa maassa asuva saksalais-alankomaalainen aviopari

Saksalais-alankomaalainen aviopari on asunut yhteisön ulkopuolisessa maassa vuosikautia. Aviopuolisoiden välit kiristyvät, ja saksalainen vaimo haluaisi hakea eroa mieluiten saksalaisessa tuomioistuimessa. Hän ei voi kuitenkaan hakea avioeroa Saksassa tai missään muussa jäsenvaltiossa. Uuden Bryssel II -asetuksen toimivaltaperusteita ei voida soveltaa, sillä aviopari ei asu missään jäsenvaltiossa eikä heillä ole yhteistä kansalaisuutta. Tällaisissa tilanteissa jäsenvaltioiden tuomioistuimet voivat päättää soveltaa kansallisia toimivaltasääntöjä. Saksalainen vaimo ei voi kuitenkaan hakea avioeroa Saksassa Saksan toimivaltasääntöjen nojalla, sillä alankomaalainen aviomies voidaan haastaa Saksassa oikeuteen ainoastaan asetuksen 6 artiklan mukaisten toimivaltasääntöjen mukaisesti. Kyseinen artikla tarjoaa vastaajille tietynlaisen suojan. Vaimo ei voi hakea avioeroa myöskään Alankomaissa, sillä Alankomaiden lainsäädännössä ei säädetä kansallisista toimivaltasäännöistä tällaisissa tilanteissa. Saksalainen aviovaimo ei siis voi hakea avioeroa missään jäsenvaltiossa. Hän voi ainoastaan toivoa, että yhteisön ulkopuolisen maan

tuomioistuimien on asiassa toimivaltainen. Vaikka näin olisikin, yhteisön ulkopuolisen maan tuomioistuimen myöntämä avioero voi olla vaikea saada tunnustetuksi Saksassa.

2.5. Vaarana kilpailu siitä, kumpi ehtii esittämään kanteen ensimmäisenä

Vireilläoloa koskeva sääntö (ks. liitteenä olevan valmisteluasiakirjan 3.6.3 kohta) voi yllyttää jommankumman puolison esittämään avioerohakemukseen ennen puolisoaan, jotta hän voi estää toisen jäsenvaltion tuomioistuinta saamasta toimivaltaa ("kanteiden kilpajuoksu"). Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa kantaja hakee avioeroa tietyssä jäsenvaltiossa päästäkseen tiettyyn tulokseen, esimerkiksi kiertääkseen tietyn avioerolain soveltamisen. Kanteiden kilpajuoksu voi vaikuttaa kielteisesti vastaajaan, jos se johtaa sellaisen lainsäädännön soveltamiseen, johon vastaaja ei tunne läheistä yhteyttä ja joka ei ota huomioon hänen etujaan. Tätä voidaan havainnollistaa seuraavan esimerkin avulla:

Esimerkki 5: Puolalainen aviomies muuttaa Suomeen töihin

Kaksikymmentä vuotta naimisissa ollut puolalainen aviopari asuu Puolassa lapsineen. Aviomies saa Suomesta houkuttelevan kahden vuoden työtarjouksen. Puolisot sopivat, että mies hyväksyy työtarjouksen ja vaimo jää asumaan Puolaan. Vuoden kuluttua mies ilmoittaa vaimolleen haluavansa erota. Hän tietää, että avioeron saaminen kestää Puolan lain mukaan pitkään ja että tuomioistuimen on todettava avioliiton rikkoutuneen täydellisesti ja peruuttamattomasti. Suomen tuomioistuimilla olisi kuitenkin uuden Bryssel II -asetuksen mukaan asiassa toimivalta, koska aviomies on asunut Suomessa yli vuoden. Suomen tuomioistuimet soveltavat avioeroasiaan Suomen lainsäädäntöä oikeuspaikan lakia koskevan periaatteen ("*lex fori*") mukaisesti. Tämän vuoksi puolalainen aviomies voi saada avioeron kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen vaimon vastustuksesta huolimatta. Koska aviomies haluaa erota mahdollisimman pian, hän nostaa viipymättä kanteen suomalaisessa tuomioistuimessa, joka myöntää avioeron kuuden kuukauden kuluttua, vaikka vaimo vastustaa avioeroa ehdottomasti.

Kysymys 1: Onko tiedossanne joitakin muita kuin edellä kuvattuja ongelmia, joita saattaa syntyä kansainvälisissä avioerotilanteissa?

3. MAHDOLLISIA ETENEMISTAPOJA

3.1. Tilanteen säilyttäminen ennallaan

Tilanne voitaisiin säilyttää ennallaan ilman lainsäädännöllisiä muutoksia vedoten siihen, etteivät havaitut ongelmat ole tarpeeksi vakavia tai riittävän yleisiä tekemään yhteisön toiminnasta perusteltua.

3.2. Lainvalintasääntöjen yhdenmukaistaminen

Yksi tapa ratkaista ongelma olisi yhdenmukaistaa lainvalintasäännöt yhteisten liittymäperusteiden mukaan. Tällä ratkaisulla olisi se etu, että se takaisi oikeusvarmuuden (esimerkki 1). Yhdenmukaistettujen sääntöjen sisällöstä riippuen se myös lisäisi osapuolten itsenäisyyttä (esimerkki 2) ja auttaisi löytämään kansalaisten kannalta tyydyttäviä ratkaisuja

(esimerkki 3). Sääntöjen yhdenmukaistaminen saattaisi ainakin osittain vähentää kilpailua siitä, kumpi ehtii esittämään kanteen ensimmäisenä (esimerkki 5), koska tuomioistuimet soveltaisivat yhteisten sääntöjen perusteella valittua avioerolainsäädäntöä.

Liittymäperusteita olisi harkittava huolellisesti, jotta voidaan taata oikeusvarmuus ja ennakoitavuus sekä samalla sallia tietynlainen jousto. Tavoitteena olisi varmistaa, että avioeroon sovelletaan oikeusjärjestystä, johon avioliitto on lähimmin yhteydessä. Voitaisiin hahmotella tiettyjä liittymäperusteita, joita yleisesti käytetään kansainvälisissä välineissä ja kansallisissa lainvalintasäännöissä. Näitä voisivat olla puolisoiden viimeinen yhteinen asuinpaikka, puolisoiden yhteinen kansalaisuus, viimeinen yhteinen kansalaisuus, jos se on vielä toisella puolisoilla, tai oikeuspaikan laki.

Kysymys 2: Kannatatteko lainvalintasääntöjen yhdenmukaistamista? Mitkä seikat puhuvat tällaisen ratkaisun puolesta tai sitä vastaan?

Kysymys 3: Millaisia seikkoja voitaisiin pitää tarkoituksenmukaisimpina liittymäperusteina?

Kysymys 4: Pitäisikö yhdenmukaistetut säännöt rajoittaa avioeroon vai pitäisikö niitä soveltaa myös asumuseroon ja avioliiton pätemättömäksi julistamiseen?

Kysymys 5: Pitäisikö yhdenmukaistettuihin sääntöihin sisällyttää oikeusjärjestelmän perusteita koskeva lauseke, jonka nojalla tuomioistuimet voivat tietyissä olosuhteissa kieltäytyä soveltamasta ulkomaista lainsäädäntöä?

3.3. Aviopuolisoiden mahdollisuus valita sovellettava lainsäädäntö

Aviopuolisille voitaisiin kenties sallia rajallinen mahdollisuus valita avioeroasiaan sovellettava lainsäädäntö. Tällainen mahdollisuus lisäisi aviopuolisoiden kannalta oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta erityisesti kun avioeroa haetaan yhteisellä sopimuksella. Osapuolten tietty itsenäisyys tekisi säännöistä nykyistä joustavammaksi, sillä voimassa olevissa säännöissä sallitaan periaatteessa vain yksi mahdollinen ratkaisu. Tämä saattaisi myös joissakin tapauksissa helpottaa oikeussuojan saatavuutta. Tällainen ratkaisu olisi erityisen hyödyllinen, jos aviopuolisot sopivat yhdessä avioeron hakemisesta, kuten portugalilais-italialainen pariskunta (esimerkki 1) tai Saksassa asuva italialainen pariskunta (esimerkki 2).

Valinnanvapauden periaatetta sovelletaan yhä useammin kansainvälisissä sopimuksissa, kun sopimusoikeuden alalla valitaan sovellettavaa lakia, mutta perheoikeuden alalla sitä on sovellettu vähemmän. Poikkeuksiakin on, kuten hiljattain annettu kansainvälistä yksityisoikeutta koskeva Belgian laki, joka sallii valita joko toisen puolison kansalaisuuteen perustuvan lain tai Belgian lain (*”lex fori”*).⁶

Jos osapuolet saisivat rajoituksetta valita sovellettavan lainsäädännön, he saattaisivat valita epätavallisia kaukaisia lakeja, joihin heillä olisi vähän tai ei lainkaan yhteyksiä. Tämän vuoksi vaikuttaisi suotavalta rajoittaa valinnanvapaus tiettyihin lakeihin, joihin puolisoilla on läheinen yhteys (esimerkiksi jommankumman tai molempien puolisoiden kansalaisuus,

⁶ Loi portant le Code de droit international privé -lain 55 pykälän 2 momentti. Laki annettu 16. heinäkuuta 2004, julkaistu 27.7.2004.

viimeinen yhteinen asuinpaikka tai oikeuspaikan laki). Yksi mahdollisuus olisi rajoittaa lain valinta tuomioistuinvallion lakiin (*”lex fori”*) sen varmistamiseksi, ettei tuomioistuinten tarvitse soveltaa ulkomaista lainsäädäntöä.

Valintaa koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä olisi luonnollisesti tarkasteltava edelleen. Voitaisiin vaatia, että valinnasta on ilmoitettava yksiselitteisesti ja kirjallisesti avioerohakemuksen esittämisen yhteydessä. Olisi myös harkittava, tarvitaanko erityisiä turvakeinoja suojaamaan puolisoa toisen puolison harjoittamalta asiattomalta painostukselta, jonka tarkoituksena on saada valituksi jokin tietty laki. Myös erityisiä seikkoja saatetaan joutua ottamaan huomioon, jos perheessä on lapsia.

Osapuolten mahdollisuus valita sovellettava laki merkitsisi luonnollisesti sitä, että he voivat valita avioerotuomioistuimen aineelliset säännöt, eivät sen kansainvälistä yksityisoikeutta koskevia sääntöjä (takaisin- ja edelleenviittauksen (*”renvoi”*) poissulkeminen). Päinvastainen ratkaisu vaarantaisi oikeusvarmuuden tavoitteen.

Kysymys 6: Pitäisikö osapuolten saada valita sovellettava lainsäädäntö? Mitkä perusteet puhuvat tällaisen ratkaisun puolesta tai sitä vastaan?

Kysymys 7: Pitäisikö valinta rajoittaa tiettyihin lakeihin? Jos pitäisi, mitkä olisivat tarkoituksenmukaiset liittymäperusteet? Pitäisikö valinta rajoittaa jäsenvaltioiden lainsäädäntöön? Pitäisikö valinta rajoittaa oikeuspaikan lakiin?

Kysymys 8: Pitäisikö mahdollisuus valita sovellettava laki rajoittaa avioeroon vai pitäisikö sitä soveltaa myös asumuseroon ja avioliiton pätemättömäksi julistamiseen?

Kysymys 9: Mitkä olisivat tarkoituksenmukaiset muodolliset vaatimukset osapuolten sopiessa sovellettavan lain valinnasta?

3.4. Asetuksen (EY) N:o 2201/2003 3 artiklassa lueteltujen toimivaltaperusteiden tarkistaminen

Asetuksen (EY) N:o 2201/2003 3 artiklassa luetellut toimivaltaperusteet suunniteltiin alun perin täyttämään objektiiviset vaatimukset, ottamaan huomioon osapuolten edut, edustamaan henkilöiden liikkuvuuteen mukautettua joustavaa sääntelyä ja täyttämään yksilöiden tarpeet oikeusvarmuudesta tinkimättä.⁷

Voitaisiin väittää, etteivät toimivaltasäännöt täysin täytä näitä tavoitteita. Koska yhtenäisiä lainvalintasääntöjä ei ole, useiden vaihtoehtoisten toimivaltaperusteiden olemassaolo saattaa johtaa sellaisten lakien soveltamiseen, joihin puoliset eivät välttämättä ole lähimmässä yhteydessä (esimerkki 5). Toisaalta toimivaltaperusteet eivät ehkä joissain tapauksissa ole tarpeeksi joustavia täyttääkseen yksilöiden tarpeet (esimerkki 3).

Yksi mahdollisuus voisi olla toimivaltasääntöjen tarkistaminen. Tarkistuksen vaikutuksia olisi kuitenkin pohdittava huolellisesti. Toimivaltaperusteiden rajoittamisella voi olla kielteisiä

⁷ Tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoasioissa 28 päivänä toukokuuta 1998 tehdyn yleissopimuksen selitysmuistio (johon Bryssel II -asetus perustuu), 27 kohta (EYVL C 221, 16.7.1998, s. 27).

vaikutuksia joustavuuden ja oikeussuojan saatavuuden kannalta, jollei osapuolille anneta mahdollisuutta valita toimivaltainen tuomioistuin (ks. jäljempänä 3.6 kohta). Toisaalta uusien toimivaltaperusteiden lisääminen saattaisi lisätä oikeusvarmuuden puutetta entisestään.

Kysymys 10: Aiheuttavatko useat toimivaltaperusteet kokemustenne mukaan kilpailua siitä, kumpi ehtii esittämään kanteen ensimmäisenä?

Kysymys 11: Pitäisikö toimivaltaperusteita mielestänne tarkistaa? Jos pitäisi, mikä olisi paras ratkaisu?

3.5. Asetuksen (EY) N:o 2201/2003 7 artiklassa lueteltujen muissa tapauksissa sovellettavien toimivaltaperusteiden tarkistaminen

On myös pohdittava, olisiko uuteen Bryssel II -asetukseen sisältyviä, muissa tapauksissa sovellettavia toimivaltaperusteita tarkistettava. Nykyiset säännöt voivat johtaa tilanteisiin, joissa yksikään Euroopan unionin tai minkään muunkaan maan tuomioistuin ei ole toimivaltainen käsittelemään avioerohakemusta (esimerkki 4). Jos yhteisön ulkopuolisen maan tuomioistuimella on toimivalta, sen tekemää avioeropäätöstä ei tunnusteta Euroopan unionissa uuden Bryssel II -asetuksen nojalla vaan ainoastaan kansallisen lainsäädännön tai sovellettavien kansainvälisten sopimusten nojalla. Tämä aiheuttaa todennäköisesti vaikeuksia, jos aviopuolisot myöhemmin hakevat avioeron tunnustamista omissa kotijäsenvaltioissaan.

Kysymys 12: Katsotteko, että toimivaltasääntöjen yhdenmukaistamista olisi lisättävä ja että asetuksen (EY) N:o 2201/2003 7 artikla olisi poistettava tai ainakin rajattava asioihin, joissa EU:n kansalaisia ei ole mukana? Jos vastaus on kyllä, millaisia näiden sääntöjen pitäisi olla?

3.6. Olisiko puolisoille annettava mahdollisuus valita toimivaltainen tuomioistuin?

Aviopuolisoiden voitaisiin myös antaa mahdollisuus sopia, mikä olisi toimivaltainen tuomioistuin avioeroasiassa ("oikeuspaikkasopimus"). Jos aviopuolisot voisivat sopia, että jollakin tai joillakin tietyn jäsenvaltion tuomioistuimista on toimivalta käsitellä puolisoitten avioeroasiaa, oikeusvarmuus ja joustavuus saattaisivat lisääntyä, ja sopimuksesta olisi hyötyä erityisesti silloin kun avioeroa haetaan yhteisellä päätöksellä.

Oikeuspaikkasopimus saattaisi osoittautua hyödylliseksi tilanteissa, joissa aviopuolisot eivät voi kääntyä jonkin jäsenvaltion tuomioistuimen puoleen voimassa olevien toimivaltasääntöjen nojalla, koska heillä ei ole yhteistä kansalaisuutta tai asuinpaikkaa. Näin esimerkiksi Irlannissa asuva ruotsalais-suomalainen aviopari voisi sopia, että suomalainen tai ruotsalainen tuomioistuin on toimivaltainen heidän avioeroasiassaan (esimerkki 3). Samaan tapaan se antaisi yhteisön ulkopuolisessa maassa asuvalle saksalais-alankomaalaiselle pariskunnalle mahdollisuuden sopia toimivaltaisesta tuomioistuimesta (esimerkki 4). Osapuolten valitsema tuomioistuin soveltaisi kansallisten lainvalintasääntöjen mukaista lainsäädäntöä.

Mahdollisuus valita toimivaltainen tuomioistuin sisältyy jo useisiin yhteisön välineisiin. Toimivallasta voidaan tehdä sopimus neuvoston asetuksen (EY) N:o 44/2001 23 artiklan

mukaisesti. Samaan tapaan uuden Bryssel II -asetuksen 12 artiklaan sisältyy rajoitettu mahdollisuus valita toimivaltainen tuomioistuin vanhempainvastuuta koskevissa asioissa.

Oikeuspaikkasopimus avioeroasioissa voitaisiin rajoittaa niiden jäsenvaltioiden tuomioistuimiin, joihin aviopuolisot ovat lähimmin yhteydessä esimerkiksi jommankumman puolison kansalaisuuden tai kotipaikan taikka puolisoiden viimeisen yhteisen asuinpaikan perusteella. Jos perheessä on lapsia, olisi kiinnitettävä erityistä huomiota tällaisten sääntöjen johdonmukaisuuteen uuden Bryssel II -asetuksen 12 artiklaan sisältyvän oikeuspaikkasopimusta koskevan säännön kanssa. Valintaa koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä ja valinta-ajankohtaa olisi luonnollisesti tarkasteltava edelleen.

Kysymys 13: Mitkä seikat puhuvat sen puolesta tai sitä vastaan, että avioeroasioissa annettaisiin mahdollisuus sopia oikeuspaikasta?

Kysymys 14: Pitäisikö oikeuspaikkasopimus rajoittaa koskemaan tiettyjen tuomioistuinten toimivaltaa?

Kysymys 15: Mitkä olisivat tarkoituksenmukaiset muodolliset vaatimukset osapuolten sopiessa oikeuspaikasta?

3.7. Mahdollisuus siirtää asia toiseen tuomioistuimeen

Kuten edellä on selitetty (2.5 kohta), jommallakummalla puolisoilla voi olla tietyissä tilanteissa houkutus nostaa kanne nopeasti ennen puolisoa. Tähän voi olla ainakin osittaisena selityksenä uuteen Bryssel II -asetukseen sisältyvä vireilläoloa koskeva sääntö, jota on arvosteltu liiasta joustamattomuudesta ja jonka katsotaan kannustavan ”iskemään ensin”. Mahdollinen ratkaisu voisi olla avioeroasian siirtäminen poikkeuksellisissa olosuhteissa jonkin toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen. Uuden Bryssel II -asetuksen 15 artiklaan sisältyy tällainen mahdollisuus vanhempainvastuuta koskevissa asioissa.

Siirto voitaisiin sallia poikkeuksellisissa olosuhteissa ja tiukoin edellytyksin, jos kantaja hakee avioeroa jossakin jäsenvaltiossa, mutta vastaaja pyytää asian siirtoa toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen sillä perusteella, että avioliitto on ollut läheisimmin sidoksissa kyseiseen jäsenvaltioon. Oikeusvarmuuden takaamiseksi avioliiton painopistepaikasta voitaisiin päättää käyttämällä tyhjentävää luetteloa liittymäperusteista, joihin sisältyisi esimerkiksi aviopuolisoiden viimeinen yhteinen asuinpaikka, jos jompikumpi puolisoista asuu siellä vielä, ja puolisoiden yhteinen kansalaisuus.

Mahdollisen siirtojärjestelmän yksityiskohtia olisi luonnollisesti vielä hiottava, jotta etenkin voitaisiin estää tarpeettomat viivästykset. Jos avioeroasiaan liittyy vanhempainvastuuta koskeva asia, saatetaan tarvita lisätakeita, jotta voidaan varmistaa johdonmukaisuus uuden Bryssel II -asetuksen 15 artiklan kanssa.

Mahdollisuus siirtää asia toiseen tuomioistuimeen voisi ratkaista ne ongelmat, joita syntyy, jos jompikumpi puolisoista hakee avioeroa yksipuolisesti, vastoin puolisonsa tahtoa. Se antaisi esimerkissä 5 mainitulle puolalaiselle vaimolle mahdollisuuden pyytää suomalaista tuomioistuinta siirtämään asia puolalaiseen tuomioistuimeen sillä perusteella, että avioliiton painopistepaikka on Puola, koska molemmat puolisot ovat puolalaisia ja Puola oli puolisoiden viimeinen yhteinen asuinpaikka.

Kysymys 16: Pitäisikö sallia mahdollisuus pyytää asian siirtoa jonkin toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen? Mitkä seikat puhuvat tällaisen ratkaisun puolesta tai sitä vastaan?

Kysymys 17: Millaisia liittymäperusteita pitäisi soveltaa päätettäessä, voidaanko asiaa siirtää johonkin toiseen jäsenvaltioon?

Kysymys 18: Millaisia takeita tarvittaisiin turvaamaan oikeusvarmuus ja estämään tarpeettomia viivästyksiä?

3.8. Erilaisten ratkaisujen yhdistäminen

Edellä on esitelty erilaisia tapoja edetä asiassa. Yksikään edellä esitetyistä ajatuksista ei kuitenkaan yksinään riitä ratkaisemaan kaikkia 2 luvussa kuvattuja ongelmia. Sen vuoksi voitaisiin ajatella erilaisten ratkaisujen yhdistämistä.

Aviopuolisoiden voitaisiin esimerkiksi antaa valita toimivaltainen tuomioistuin jommankumman puolison kansalaisuuden tai heidän viimeisen asuinpaikkansa perusteella. Lisäksi aviopuolisoiden voitaisiin antaa valita sovellettava lainsäädäntö tai ainakin päätyä oikeuspaikan lain soveltamiseen. Tällainen yhdistelmä voisi ratkaista esimerkeissä 1–4 kuvatut ongelmat ja olla erityisen hyödyllinen silloin kun avioeroa haetaan yhteisellä päätöksellä. Mahdollisuus siirtää asia toiseen valtioon voisi ratkaista ne ongelmat, joita saattaa syntyä, kun ainoastaan toinen puolisoista haluaa erota (esimerkki 5).

Kysymys 19: Miten ratkaisuja yhdistelemällä voitaisiin mielestänne tarkoituksenmukaisimmalla tavalla korjata edellä kuvatut ongelmat?

Kysymys 20: Voitteko esittää muita ratkaisuja 2 luvussa kuvattujen ongelmien ratkaisemiseksi?